

Ett nyliberalt skifte i Tanzania?

En WPR-analys av ledarkrönikor i tanzanisk statsägda media

Carl Olsson

Självständigt arbete • 15 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land
Agronomprogrammet – landsbygdsutveckling
Uppsala 2022

Ett nyliberalt skifte i Tanzania? En WPR-analys av ledarkrönikor i tanzanisk statsägd media

A neoliberal shift in Tanzania? A WPR-analysis of editorials in state-owned Tanzanian media

Carl Olsson

Handledare: Linda Engström, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för stad och land
Examinator: Katarina Pettersson, Sveriges lantbruksuniversitet, institutionen för stad och land

Omfattning: 15 hp
Nivå och fördjupning: Grundnivå, G2E
Kurstitel: Självständigt arbete i landsbygdsutveckling
Kurskod: EX0888
Program/utbildning: Agronomprogrammet – landsbygdsutveckling
Kursansvarig inst.: Institutionen för stad och land
Utgivningsort: Uppsala
Utgivningsår: 2022
Elektronisk publicering: <https://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Tanzania, Samia Suluhu Hassan, nyliberalism, render technical, anti-politics, WPR, utländska direktinvesteringar, FDI

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap

Institutionen för stad och land

Avdelningen för landsbygdsutveckling

Sammanfattning

Denna uppsats undersöker huruvida Tanzanias president Samia Suluhu Hassan har en nyliberal inställning till utländska direktinvesteringar. Ledarkrönikor från den statligt ägda tidningen Daily News analyseras med hjälp av WPR-metoden, en definition av nyliberalism inklusive de två begreppen anti-politics och render technical.

Slutsatsen är att Suluhu Hassan för en nyliberal politik vad gäller utländska direktinvesteringar. Stort fokus i ledarkrönikorna läggs på tekniska, byråkratiska och anti-politiska lösningar för att locka utländska investerare till landet och därmed skapa socio-ekonomisk utveckling och fattigdomsbekämpning.

Nyckelord: Tanzania, Samia Suluhu Hassan, nyliberalism, render technical, anti-politics, WPR, utländska direktinvesteringar, FDI

Abstract

This paper examines if Tanzania's president Samia Suluhu Hassan has a neoliberal attitude regarding foreign direct investments. Editorials from the state-owned newspaper Daily News are analysed with the WPR-method, a definition of neoliberalism including the two concepts anti-politics and render technical.

The conclusion is that Suluhu Hassan promotes a neoliberal politic regarding foreign direct investments. Most of the editorials focus on technical, bureaucratic, and anti-political solutions to attract foreign investors to the country and thereby provide socio-economic development and poverty reduction.

Keywords: Tanzania, Samia Suluhu Hassan, neoliberalism, render technical, anti-politics, WPR, foreign direct investment, FDI

Innehållsförteckning

Förkortningar	6
1. Inledande ord.....	7
1.1 Magufulis resursnationalism	8
1.2 Samia Suluhu Hassan tar över presidentskapet.....	10
2. Syfte & frågeställning	12
2.1 Syfte	12
2.2 Frågeställning.....	12
3. Teori och metod	13
3.1 Teori	13
3.2 Metod	15
3.2.1 Urval och avgränsning	15
3.2.2 WPR-analys och de sex frågorna.....	16
4. Analys av empiri.....	18
4.1 WPR-analys av krönikorna	19
4.1.1 DN1 – Kudos to govt for boosting foreign investment 18/4-21.....	19
4.1.2 DN2 – VAT exemption on cold rooms must spur horticulture industry growth 14/6-21.....	19
4.1.3 DN3 – Investment in agriculture must be given new push 20/6-21	20
4.1.4 DN4 - 100 days in office: Samia proves doubters wrong 28/6-21	21
4.1.5 DN5 – President Samia effort to attract investors pay off 17/8-21	21
4.1.6 DN6 – Kudos to govt for creating good investment climate 28/9-21	22
4.1.7 DN7 – Borrowing shrewdly important for Tanzania 23/12-21.....	22
4.1.8 DN8 – Why we should embrace integration spirit 30/12-21	22
4.1.9 DN9 – TZ envoys abroad must protect country's image 19/1-22	23
4.1.10DN10 – Kudos Samia for pursuing economic diplomacy 16/2-22	23
4.1.11DN11 – Samia's efforts to brand TZ should be supported 23/2-22	24
4.1.12DN12 – A legacy in just one year 20/3-22	24
4.1.13DN13 – Strong ties with the US is the way forward 17/4-22	25
4.1.14DN14 – Bravo private sector in seeing essence of working with state 26/4-22 26	
4.2 Vidare analys och diskussion.....	26

5. Svar på frågeställning	30
Referenser.....	31
Tack	34
Bilaga 1.....	35

Förkortningar

AGC	Agricultural Growth Corridor
BNP	Bruttonationalprodukt
CHADEMA	Chama cha Demokrasia na Maendeleo
CCM	Chama cha Mapinduzi
EAC	East African Community/ Östafrikanska gemenskapen
EUBG	European Business Group Tanzania
FDI	Foreign direct investment/utländska direktinvesteringar
IMF	International Monetary Fund/Internationella valutafonden
TIC	Tanzania Investment Centre
USD	United State Dollar
WPR	What's the problem represented to be?

1. Inledande ord

Bördig jord, stränder, korallrev, storstäder, ädelstenar, guld, koppar, magnifikt djurliv, storslagen natur, höga berg, sjöar, floder, fred. Tanzania är rikt på naturresurser. Förutom möjligen en skidanläggning finns det mesta i landet. Vem som har rätt att bruka och förkovra sig i de uppräknade tillgångarna är däremot ett omdebatterat ämne och de politiska förutsättningarna för resursnyttjande har förändrats i Tanzania. 1961 blev Tanzania självständigt från Storbritannien och frihetskämpen Julius Nyerere blev landets första president. Fram till 1985 var han Tanzanias ledare och förespråkade under främst 60- och 70-talet en form av afrikansk socialism kallad *ujamaa*. En av grundvalarna i Nyereres ideologi var att nationalisera alla naturresurser och den tanzaniska staten skulle vara majoritetsägare i alla företag som etablerade sig i landet (Nyerere 1977). Under 70-talet gick det sämre ekonomiskt för Tanzania och Nyerere tvingades låna kapital från bland annat Världsbanken, Internationella valutafonden (IMF) och USA (Coulson 2013). Dessa lån följdes av motkrav och från mitten av 1980-talet fram till ungefär 2010 fördes en långt mer liberal politik i Tanzania (O’Gorman 2012). Bland annat skedde det en devalvering av den tanzaniska shillingen vilket gjorde det mer gynnsamt för utländska aktörer att etablera sig i landet. Dessutom genomfördes privatsektörvänliga reformer som gjorde det enklare för privata aktörer, både inhemska och utländska, att exempelvis annektera mark (Talleh Nkobou & Ainslie 2021). Efter 2010 kom åter en konjunktur i den ekonomiska politiken då det långsamt skedde en utveckling som liknade det förstatligande som skedde under Nyerere, främst under John Magufulis presidentskap (Jacobs & Hundsbæk Pedersen 2018). Plötsligt avlider Magufuli den 17 mars 2021, 61 år gammal, bara några månader efter att han blev omvald som president och vice-president Samia Suluhu Hassan tar över som landets statschef.

Mama Samia, som hon kallas i Tanzania, har vid denna texts författande suttit som president i ett drygt år. Vad som är iögonfallande är att hon tycks avvika från Magufulis resursnationalism och verkar snarare vilja locka utländska investerare till Tanzania.

1.1 Magufulis resursnationalism

Som konstaterats i inledningen tog Samia Suluhu över som president efter John Magufulis bortgång våren 2021 (BBC 2021). Jacobs och Hundsbæk Pedersen (2018) skriver om president Magufulis inställning till utländska investeringar och hur resursnationalism kom att utgöra en viktig del i den tanzaniska politiken. Resursnationalism definieras av Jacobs och Hundsbæk Pedersen som en politisk strömning där nationer med stora naturresurser, främst i det globala syd, försöker få större inflytande över dess utvinning och de vinster som de ger. Särskilt i Sydamerika har resursnationalismen fått stort fäste där Hugo Chávez i Venezuela, Evo Morales i Bolivia och Rafael Correa i Ecuador varit de största förespråkarna för en nationalisering av deras respektive länders naturtillgångar (ibid).

Vidare beskriver Jacobs och Hundsbæk Pedersen hur Tanzanias resursnationalistiska bana tog sin början redan 2005 då den avgående presidenten Benjamin Mkapa som satt mellan 1995 och 2005 fick utstå växande kritik för att vinsterna från landets naturresurser inte bidrog till Tanzanias ekonomiska och sociala utveckling (ibid). Oppositionspartiet Chama cha Demokrasia na Maendeleo¹ (CHADEMA) sökte utnyttja detta i valen 2005 och 2010 genom att förespråka reformer för naturresurser i allmänhet och i synnerhet mineralutvinning (ibid). Tanzania har stora mineraltillgångar och exempelvis guld utgjorde 40% av Tanzanias export år 2020 och uppgick till ett värde av 2,6 miljarder USD (The Observatory of Economic Complexity 2020). Styrning av gruvbolag och mineralutvinning är med andra ord en viktig politisk fråga i Tanzania. Sedan valet 2005 har ledarna för det dominerande partiet i Tanzania Chama cha Mapinduzi² (CCM) genomfört ett antal reformer för att öka kontrollen över landets naturresurser (Jacobs & Hundsbæk Pedersen 2018). Jakaya Kikwete som var president i Tanzania 2005 till 2015 genomförde flera lagändringar angående naturresursförvaltning där den kanske viktigaste var 2010 års Mining Act som gjorde gällande att den tanzaniska staten ska ha en aktiv roll och ägandeskap i alla gruvföretag (ibid). Den nya Petroleum Act från 2015 gav även den uttryck för en ökad resursnationalism då den fokuserar på att inhemska intressen och kapital ska få större inflytande samt ett stärkande av det statliga ägandet i oljebranschen (ibid). År 2015 efterträdde Magufuli Kikwete som Tanzanias president och han fortsatte på den inslagna vägen. Om Kikwete körde på den resursnationalistiska vägen med en moped så dundrade Magufuli fram på den med en långtradare. I mars 2017 beordrade Magufuli ministeriet för energi och mineraler att omedelbart förbjuda export av mineralsand (Jacobs & Hundsbæk Pedersen 2018). Exportförbudet var menat att sätta stopp för det Londonbaserade gruvföretaget Acacia Mining som vid

¹ Den ungefärliga översättningen på Chama cha Demokrasia na Maendeleo är 'Partiet för demokrati och utveckling'/'Party for Democracy and Progress'.

² Den ungefärliga översättningen på Chama cha Mapinduzi är 'Revolutionens parti'/'Party of the Revolution'.

tidpunkten var Tanzanias största guldproducent (ibid). Under våren 2017 efterföljdes exportförbudet av flera utredningar för att undersöka Acacia Mining. Utredningarna visade, enligt Magufuli, att Acacia Mining hade mörkat hur mycket mineralsand de faktiskt utvann och dömdes därför att betala hisnande 190 miljarder USD i böter för uteblivna skatteintäkter (Jacobs & Hundsbæk Pedersen 2018). Till följd av Acacia Mining-affären genomfördes nya lagändringar som Jacobs och Hundsbæk Pedersen beskriver på följande sätt:

The new legislation seeks to reaffirm and restore Tanzania's sovereignty over its natural resources by overhauling the governance of minerals and oil and gas resources. Under the new laws, it is mandatory for the state to own at least sixteen percent of future mining operations, and state-owned enterprises are entitled to acquire up to fifty percent of the shares in mining companies. The laws also provide powers to the parliament to review and renegotiate existing agreements and a ban on export of unprocessed minerals. (Jacobs & Hundsbæk Pedersen 2018: 288)

Magufuli införde ganska radikala reformer som ytterligare befäste den resursnationalistiska bana som Kikwete påbörjat. Talleh Nkobou och Ainslie (2021) argumenterar för att ökningen av resursnationalism i Tanzania delvis beror på ett ökat missnöje mot storskaliga utländska markinvesteringar hos den rurala befolkningen som är ett viktigt röstunderlag för CCM. Tanzania har en befolkning på strax under 60 miljoner människor varav 39 miljoner bor på landsbygden (Världsbanken 2021), att blidka och beakta landsbygdsbefolkningen är en nyckel för att bli vald som president i Tanzania (O'Gorman 2012)

Talleh Nkobou och Ainslie (2021) belyser ytterligare ett perspektiv på Magufulis resursnationalism, nämligen att den tidigare presidenten knöt den mycket till sin persona. Han försökte framställa sig själv som en kämpe för de fattigas rättigheter som stred mot det korrupta etablissemang och de giriga utländska investerarna (ibid). Jacobs och Hundsbæk Pedersen (2018) är inne på samma spår då de argumenterar för att Magufulis resursnationalism var tydligt politisk och framförallt populistisk då den anspelade på Julius Nyerere (1922–1999) som var landets första president 1964 till 1985 och en ledarfigur i landets frigörelse från brittiskt styre och ekonomiskt förtryck. Nyereres egen tolkning av socialism kallad *ujamaa*, som betyder ungefär familj/brödraskap på swahili, genomsyrar än idag Tanzania. Magufulis liknande retorik var ett försök att konsolidera sig själv som en oersättlig ledare (Jacobs & Hundsbæk Pedersen 2018; Talleh Nkobou & Ainslie 2021).

Magufulis ledarskap handlade inte enbart om resursnationalism. Under hans styre blev Tanzania mer autokratiskt och auktoritärt (Talleh Nkobou & Ainslie 2021). Nicodemus Minde skriver i en artikel för *The Conversation* (2020) att Tanzanias demokrati försvagades efter 2015 då Magufuli blev vald första gången.

Bland annat skedde arresteringar av oppositionsledare och inskränkningar på pressfriheten. 2016 förbjöds även alla former av allmänna sammankomster (ibid). Enligt Freedom House som analyserar hur demokratin i världens länder utvecklas har Tanzania tappat kraftigt i rankingen. 2017 fick landet 58 av 100 poäng för att år 2021 ha sjunkit till ynka 34 av 100 poäng.

Sammanfattningsvis tyder mycket på att Magufulis personlighet och sätt att leda landet var en starkt bidragande orsak till att resursnationalism tog fart under hans styre, även om delar av förarbetet skedde innan Magufulis maktövertagande. Vissa forskare ser även resursnationalismen som en populistisk politisk manöver för att befästa Magufulis och i förlängningen CCM:s makt i Tanzania (Jacobs & Hundsbæk Pedersen 2018).

1.2 Samia Suluhu Hassan tar över presidentskapet

Den 17 mars 2021 dör Magufuli, 61 år gammal, i vad från officiellt håll sägs vara ett långvarigt hjärtproblem. Vicepresident var Samia Suluhu Hassan, i folkmun Samia Suluhu eller Mama Samia, som fick ta över rollen som president (BBC 2021). Suluhu Hassan har vid denna texts författande (våren 2022) suttit som president i ett drygt år och hennes presidentskap tycks bli ett trendbrott i tanzanisk politik. I september 2021 talade Samia Suluhu inför FN:s generalförsamling och ägnade en del av talet åt att marknadsföra Tanzania som handelspartner (Anami & Mutambo 2021). En rapport från EUBG (2022) som bland mycket annat beskriver hur företagsklimatet ser ut i Tanzania för företag från EU släpptes den 30 mars 2022, alltså ganska exakt ett år efter Suluhu Hassan tillträdde som president. I rapporten skrivs det bland annat att: ”There is a renewed sense that Tanzania wants to present itself, not just to its regional neighbours, but to the world, as a prime investment jurisdiction in East Africa.” (EUBG 2022: 17). Vidare visar rapporten hur mängden och graden av utländska direktinvesteringar (FDI) minskade under Magufulis presidentskap. 2015 skedde utländska direktinvesteringar i Tanzania som uppgick till ett värde av 1506 miljoner USD. 2016 sjönk investeringarna till nästan hälften då de enbart uppgick till 864 miljoner USD (European Business Group 2022). Den uppmärksamme läsaren minns att det är samma år som Magufuli satte stopp för export av mineralsand och inledde en konflikt med gruvbolaget Acacia Mining (Jacobs & Hundsbæk Pedersen 2018). 2017 repade sig siffran något och steg till 1126 miljoner USD men sjönk åter 2018 till 1020 miljoner USD (EUBG 2022). Överfört till BNP utgjorde utländska direktinvesteringar år 2015 3,2% av Tanzanias BNP, 2016 sjönk det till 1,7%, 2017 upp till 2,1% och 2018 sjönk det till 1,8% (ibid). Historiskt har utländska direktinvesteringar utgjort en mycket större del av Tanzanias BNP under 00-talet då de aldrig nådde under 2,09% (Världsbanken 2020a). Toppnoteringen skedde 2010 då det uppgick till 5,7% av landets BNP (ibid).

På grund av att Suluhus maktövertagande skedde för ett år sedan finns det ytterst lite forskning som undersökt Suluhus inställning till utländska direktinvesteringar och därför är denna uppsats av intresse.

2. Syfte & frågeställning

2.1 Syfte

Syftet med denna uppsats är att undersöka vilken politik president Samia Suluhu Hassan förespråkar vad gäller utländska direktinvesteringar³(FDI) i allmänhet och jordbruk i synnerhet.

Genom att göra en diskursanalys av ledarkrönikor från den statligt ägda tanzaniska tidningen Daily News är målet att skapa vetenskapligt belägg för huruvida Suluhu Hassan för in landet på en nyliberal bana eller ej. Eftersom det vid denna texts författande (våren 2022) inte finns någon vetenskap som klargör Suluhu Hassans ideologiska hemvist är det av intresse att analysera vad hon vill förmedla och uträtta under sina år vid makten, som minst kommer sträcka sig från 2021 till 2025.

I idealfall leder utländska direktinvesteringar i ett utvecklingsland till ekonomisk vinst för investeraren, det skapas arbetsmöjligheter för lokalbefolkningen, staten i det mottagande landet får skatteintäkter samtidigt som resurserna förvaltas på ett hållbart sätt (de Vylder 2013). Detta sker dock inte alltid då vinsten för investeraren tenderar att överväga de andra nyttorna och lokalbefolkningen får betala priset genom att deras lokala naturresurser försvinner (ibid). Genom att slå fast vilken politik som kommer föras i Tanzania kan olika intressegrupper i landet förbereda sig inför de utmaningar och möjligheter som eventuella förändringar kan medföra.

2.2 Frågeställning

Den frågeställning som ska besvaras med utgångspunkt i syftesbeskrivningen är således: förespråkar president Samia Suluhu Hassan en nyliberal investeringspolitik i Tanzania?

³ En investering från ett utländskt företag utan mellanhänder.

3. Teori och metod

3.1 Teori

Eftersom Suluhu Hassans politik ska analyseras mot ett raster av nyliberalism är det på sin plats att definiera och förankra vad som menas med begreppet i denna uppsats. Det är en term som ofta används i samtiden men har inga uttalade företrädare såsom exempelvis socialism har med Marx och Engels eller klassisk liberalism har med Adam Smith (Venugopal 2015). Nyliberalism som koncept låter sig inte bli greppbart, likt en inoljad vessla är termen svår att fånga in och undersöka (ibid). Snarare tycks nyliberalism vara ett metafysiskt väsen som främst används av samhälls- och humanioravetare utan att ha en tydlig definition inom den ekonomiska vetenskapen (Venugopal 2015). Detta har medfört en förvirring kring vad nyliberalism egentligen är och att användandet av termen ibland även är motsägelsefull då den kan beskriva två olika fenomen (ibid). Det finns en rad olika definitioner av nyliberalism och jag kommer i denna uppsats kommer använda mig av Thorsen och Lies (2006) definition:

Neoliberalism is, as we see it, a loosely demarcated set of political beliefs which most prominently and prototypically include the conviction that the only legitimate purpose of the state is to safeguard individual, especially commercial, liberty, as well as strong private property rights. This conviction usually issues, in turn, in a belief that the state ought to be minimal or at least drastically reduced in strength and size, and that any transgression by the state beyond its sole legitimate purpose is unacceptable. These beliefs could apply to the international level as well, where a system of free markets and free trade ought to be implemented as well; the only acceptable reason for regulating international trade is to safeguard the same kind of commercial liberty and the same kinds of strong property rights which ought to be realised on a national level. (Thorsen & Lie 2006:14)

Denna definition gör inte anspråk på att vara allomfattande och det kan finnas aspekter av nyliberalism som inte innefattas av den, men för denna uppsats mål anser jag den tillräcklig och utgör en god referenspunkt för att kunna analysera Suluhu Hassans politik.

I litteraturen om utvecklingsdiskurser finns två återkommande begrepp som används för att kritiskt granska utvecklings- och biståndsprojekt. De två begreppen är *anti-politics* och *render technical*. Jag kommer använda mig av båda begreppen för att analysera Suluhu Hassans politik. Samtidigt är de svåra att särskilja då de enligt min tolkning hakar i och kompletterar varandra. I min mening kan *render technical* ses som en effekt av *anti-politics* och *anti-politics* är en del av den nyliberala utvecklingsdiskursen (Murray Li 2007; Büscher 2010). Jag presenterar nedan de två begreppen skilt från varandra för tydlighetens skull men som konstaterats använder jag dem parallellt och integrerat med varandra.

*Anti-politics*⁴ är ett analytiskt begrepp som exempelvis kan användas för att undersöka institutioner som bedriver utvecklingsarbete. Dessa institutioner söker politiskt stöd för sitt arbete genom att utge sig vara apolitiska (Büscher 2010). Anti-politics är en naturlig del av nyliberala utvecklingsprojekt som innefattar tekniska, byråkratiska och apolitiska lösningar på 'problem' (ibid). Att angripa politiska 'problem' med apolitiska lösningar gör enligt Büscher (2010) och Escobar (1995) att utvecklingsprojekt misslyckas eftersom de inte angriper roten till 'problemet' som ofta har en politiskt konstruerad orsak. Büscher (2010) menar att det inom ett nyliberalt utvecklingsparadigm sker en avpolitisering genom att kommodifiera platsen och människorna, vilket anses apolitiskt i en nyliberal diskurs men som i högsta grad är politiskt. Som exempel på hur anti-politics påverkar utvecklingsarbete negativt undersöker Büscher ett projekt i ett bergsområde mellan Sydafrika och Lesotho där skyddande av viktiga biotoper och naturresurser ska kombineras med att utveckla de olika lokalsamhällen som finns i området. På grund av anti-politics som medförde olika tolkningar av målet med projektet misslyckades det då aktörerna i projektet, allt från sydafrikanska och lesothiska tjänstemän till invånare i byar, arbetade utifrån olika problemformuleringar och tankesätt (Büscher 2010).

Tekniska lösningar på politiska problem förtjänar att lyftas vidare. Som Büscher (2010) konstaterar är de en del av det nyliberala paradigmet och begreppet *render technical* används flitigt inom utvecklingsforskningen (Murray Li 2007). Begreppet skulle kunna översättas till ungefär *framställa tekniskt*. Med andra ord innebär det att framställa tekniska lösningar som den rätta vägen framåt. Likt begreppet anti-politics kommer jag dock använda mig av den engelska formuleringen eftersom den är långt mer vanlig. Jag kommer använda mig av begreppet för att se om Suluhu Hassan har en tro på tekniska lösningar och att de ska åtgärda de 'problem' hon anser att Tanzania har. Murray Li skriver följande i sin bok kring hur *render technical* kommer till:

First, they reposed political-economic causes of poverty and injustice in terms amenable to a technical solution. Second, they highlighted only those problems for which a technical solution could in fact be proposed – sidelining much of the data so painstakingly collected. (Murray Li 2007:126)

Här påvisar Murray Li att utvecklingsarbetet i ett projekt i Indonesien kom att dels förvanska problem så att tekniska lösningar kunde implementeras, dels att de problem som inte kunde angripas med tekniska lösningar nedprioriterades. Murray Li skriver vidare om vilka konsekvenser *render technical* kan få.

Their approach to knowledge was partial – both skewed and incomplete. Although the design studies clearly identified processes such as increasing landlessness, impoverishment, debt,

1 Det engelska begreppet används i denna text eftersom det inte finns en samstämmig svensk översättning.

accumulation and migration, and practices such as corruption, illegal logging, stealing with impunity, incompetent planning, and villagers' ongoing challenge of the park boundaries, much of this knowledge was excluded from the plans that were devised by the Nature Conservancy, CARE, and the Asian Development Bank. Based as they were on faulty premises, their plans did not achieve the outcomes they sought. Nevertheless, they had significant, unexpected effects. Villagers who experienced these projects as one among other forces shaping and constraining their lives took stock. They developed a critique that was embedded in their actions and increasingly articulate. (Murray Li 2007: 154–155)

Render technical kan således göra att den planerade och förväntade utgången i utvecklingsarbetet förvrängs om deltagarna inte fullt ut litar på åtgärderna. För att återknytta till den tidigare diskussionen angående likheterna mellan anti-politics och render technical kan följande citat om anti-politics från Ferguson (1994) jämföras med föregående blockcitat från Murray Li (2007):

‘Development’ institutions generate their own form of discourse, and this discourse simultaneously constructs Lesotho as a particular kind of object of knowledge and creates a structure of knowledge around that object. Interventions are then organised on the basis of this structure of knowledge, which, while failing on their own terms, nonetheless have regular effects, which include the expansion and entrenchment of bureaucratic state power, side by side with the projection of a representation of economic and social life which denies ‘politics’ and, to the extent that it is successful, suspends its effects. (Ferguson, 1994: xiv–xv).

Ferguson (1994) och Murray Li (2007) påvisar att både anti-politics och render technical innefattar processer som gör att problem formuleras på ’fel’ sätt vilket leder till att de lösningar som lyfts fram inte löser något, utan skapar istället nya problem.

Sammanfattningsvis kommer Thorsen och Lies (2006) definition av nyliberalism användas tillsammans med begreppen anti-politics och render technical. Eftersom de två sistnämnda begreppen är en del av den nyliberala diskursen kommer de användas för att se om de återfinns i den politik som Suluhu Hassan propagerar för i ledarkrönikorna.

3.2 Metod

Jag kommer besvara frågeställningen genom att analysera 14 ledarkrönikor från tidningen Daily News med en ’What’s the problem represented to be’-analys (WPR-analys) (Bacchi 2009).

3.2.1 Urval och avgränsning

Daily News är en av de största tidningarna i Tanzania och ägs av den tanzaniska staten (Elia 2018). I en nordeuropeisk kontext kan det tolkas som att Daily News likt SVT, NRK, BBC et cetera som också är statligt ägda nyhetsbyråer är en del av

public service-traditionen, men så är inte fallet då tidningen snarare har till uppgift att publicera information om den tanzaniska regeringens politik och vad de vill adressera med den (Elia 2018). Det är också därför jag anser Daily News särskilt intressant att analysera då ledarkrönikorna till viss del fungerar som den tanzaniska regeringens megafon till allmänheten (ibid).

Urvalet och avgränsningen har skett genom att läsa rubrikerna på publicerade ledarkrönikor från Daily News hemsida. Har de handlat om exempelvis investeringar, jordbruk, utrikespolitik eller utländska aktörer så har de skummats igenom och därefter sparats för att kunna analyseras. Avgränsningen kommer relativt naturligt. Eftersom målet är att analysera Suluhu Hassans politik som president, vilket hon blev i mars 2021, så har jag valt ledarkrönikor som publicerats i tidningen sedan dess. Vidare analys hade kunnat göras av exempelvis nyhetsartiklar som beskriver Suluhu Hassan politik för att utvidga det empiriska underlaget, men på grund av att jag anser att ledarkrönikorna är en bättre källa angående den tanzaniska statens politiska diskurs samt uppsatsens strikta omfång vad gäller antal ord har jag valt att fokusera på de 14 ledarkrönikorna.

3.2.2 WPR-analys och de sex frågorna

Analys av texterna utförs i det analytiska ramverk som Bacchi presenterar i sin bok *Analysing Policy: What's the problem represented to be?* (2009). Bacchis metod är en form av poststrukturalistisk diskursanalys som ämnar dekonstruera de problem och lösningar på problem som återges i politiska förslag. Bacchi menar att alla politiska problemlösningar representerar och konstruerar en beskrivning av vad problemet är som inte nödvändigtvis är den faktiska orsaken till det upplevda problemet. En personlig är att en dålig läkare behandlar symptom medan en bra läkare ställer en diagnos och skapar en behandling utifrån den. På samma sätt är målet med Bacchis analys att ställa rätt samhällelig diagnos på "sjukdomen". Den metod som Bacchi använder för att analysera politik består av sex interrelaterade frågor som ska appliceras på politiska förslag och problemlösningar. Frågorna lyder som följer, översatt av mig själv (originalformuleringen på engelska återfinns i fotnoterna) (Bacchi 2009:2):

1. Vad är representationen av 'problemet' i ett politiskt förslag?⁵
2. Vilka antaganden och presuppositioner grundar sig representationen av 'problemet' i?⁶
3. Hur har den rådande representationen av 'problemet' skapats?⁷

⁵ What's the 'problem' represented to be in a specific policy?

⁶ What presuppositions or assumptions underlie this representation of the 'problem'?

⁷ How has this representation of the 'problem' come about?

4. Vad lämnas som 'oproblematiskt' i representationen av 'problemet'? Var finns tystnaderna? Kan 'problemet' tolkas annorlunda?⁸
5. Vilka effekter får den rådande representationen av 'problemet'?⁹
6. Hur/var har den rådande representationen av 'problemet' producerats, spridits och försvarats? Hur kan det ifrågasättas?¹⁰

Eftersom denna uppsats ska besvara frågeställningen 'förespråkar Samia Suluhu Hassan en nyliberal investeringspolitik i Tanzania?' så anser jag att alla frågor från Bacchi inte krävs för att besvara sagda frågeställning. Fråga 1 måste besvaras eftersom den är grundläggande i att dels beskriva problemet, dels börja dekonstruera det och kopplar tydligt till vad jag vill besvara. Fråga 2 är även av vikt då den kommer påvisa vilka idéströmningar Suluhu Hassan förespråkar med sin politik. Fråga 3 kommer inte specifikt besvaras i denna text då jag inte är ute efter att göra en diakron analys av Tanzanias politik och den kommer inte heller hjälpa mig besvara frågeställningen. Denna text innehåller däremot en historisk kontext för att sätta Suluhu Hassans politik i ett sammanhang och visar varför uppsatsen är av intresse. Fråga 4 kommer jag använda i analysen eftersom den synliggör alternativa synsätt och bidrar till en diskussion av materialet. Som tidigare nämnts så är detta en deskriptiv uppsats och enligt min tolkning av fråga 5 så passar den bättre i en förklarande uppsats så därför väljer jag att inte använda den. Den sjätte och sista frågan kommer inte heller besvaras i denna text då den inte relaterar till frågeställningen.

Sammanfattningsvis kommer jag använda mig av fråga 1, 2 och 4 då jag anser dem bäst lämpade och mest relevanta för att besvara min frågeställning.

⁸ What is left unproblematic in this problem representation? Where are the silences? Can the 'problem' be thought about differently?

⁹ What effects are produced by this representation of the 'problem'?

¹⁰ How/where has this representation of the 'problem' been produced, disseminated and defended? How could it be questioned, disrupted and replaced?

4. Analys av empiri

Resultatet och analysen som presenteras nedan är en WPR-analys utifrån fråga 1, 2 och 4 (Bacchi 2009) som presenterades i metod-delen. Empirin utgörs av 14 ledarkrönikor från Daily News som alla publicerats mellan mars 2021 och april 2022. I *bilaga 1* finns en sammanställning av alla krönikor med länkar där de även kodats så att läsaren enkelt kan hitta till dem. Kodningen är utformad på så sätt att Daily News-krönikorna heter *DN1*, *DN2* et cetera. De frågor som används i WPR-analysen kodas med *WPR1*, *WPR2* och *WPR4*. Upplägget för analys av krönikorna i texten ser ut som följande: sammanfattning av krönikan och analys av krönikan utifrån fråga 1, 2 och 4. I slutet finns en sammanfattning.

I den regeringsägda tidningen Daily News publiceras en ledarkrönika ungefär en gång i veckan. Samia Suluhu Hassan tog över som president i slutet av mars 2021 och det har sedan dess gått ungefär 60 veckor (denna text skrivs i slutet av april 2022). Jag har hittat 14 ledarkrönikor från Daily News som relaterar till investeringar. Därtill har det publicerats mängder med vanliga nyhetsartiklar om ämnet i Daily News samt i andra tanzaniska dagstidningar. Krönikorna som analyseras nedan är sorterade efter datum där den äldsta står först.

De tre frågor som används i WPR-analysen är *WPR1*: vad är representationen av 'problemet' i ett politiskt förslag?, *WPR2*: vilka antaganden och presuppositioner grundar sig representationen av 'problemet' i? och *WPR4*: vad lämnas som 'oproblematiskt' i representationen av 'problemet'? Var finns tystnaderna? Kan 'problemet' tolkas annorlunda?

Frågeställningen för denna uppsats som ska besvaras är: förespråkar president Samia Suluhu Hassan en nyliberal investeringspolitik i Tanzania?

4.1 WPR-analys av krönikorna

4.1.1 DN1 – Kudos to govt for boosting foreign investment 18/4-21

Sammanfattning: DN12 beskriver vilka åtgärder premiärminister Kassim Majaliwa på Suluhu Hassans order vidtagit för att förenkla processen att investera i Tanzania. Dessa åtgärder har bland annat inneburit att digitalisera ansökningsprocessen för investeringar som ska göra det enklare, snabbare och tillgängligare för fler att investera i landet. Premiärministerns stab har även gått igenom de styrdokument och lagar som reglerar investeringar idag¹¹. En slutsats är att överdriven byråkrati som stöttats av landets lagar skrämt iväg potentiella investerare och dessa måste ändras för att skapa socio-ekonomisk utveckling. I krönikan menas det att den privata sektorn är nyckeln till utveckling och att alla som vill Tanzania väl ska stötta Suluhu Hassans direktiv.

WPR1: Det är bristen på investeringar som anses vara problemet. Anledningen till att det är en brist på investeringar beror enligt Suluhu Hassan och Majaliwa på att ansökningsprocessen är krånglig, långsam och komplicerad.

WPR2: Grundantagandet att investeringar är det som bygger ett lands rikedom gör att 'problemet' representeras i form av att det sker för få investeringar vilket gjort att Tanzania inte utvecklats i tillräcklig utsträckning. Eftersom stort fokus läggs på att förenkla byråkratin i landet finns det en tendens till render technical som genomsyrar synen kring varför Tanzania inte lockar till sig investerare. Den sista meningen i krönikan är ett typiskt exempel på hur anti-politics fungerar då den tanzaniska regeringen vill göra frågan om FDI:er till självklar och apolitisk som inte kan ifrågasättas.

WPR4: Att så stort fokus läggs på att öka mängden investeringar i Tanzania kan ifrågasättas och perspektiv som kritiseras FDI:er lyfts inte, istället läggs allt fokus på att locka till sig investerare. Fokus i krönikan läggs på hur utländska investerare kan lockas till landet och varför de inte velat investera i Tanzania tidigare, men inte alls på vad den egna befolkningen ser som nödvändigt för sin utveckling.

4.1.2 DN2 – VAT exemption on cold rooms must spur horticulture industry growth 14/6-21

Sammanfattning: Denna krönika skriver att regeringen beslutat att ta bort mervärdesskatt¹² på kylrum som används för förvaring inom hortikultur. Det är ett försök att locka tillbaka investerare till sektorn som enligt artikeln har stor potential att bidra till Tanzanias ekonomiska utveckling. Vidare beskrivs det att

¹¹ Investment Policy 1996 & Investment Act 1997.

¹² I Sverige kallas det vardagligt moms.

hortikultursektorn tidigare bidrog mycket till Tanzanias BNP men att den de senaste åren försvunnit på grund av ett ofördelaktigt produktions- och investeringsklimat.

WPR1: 'Problemet' formuleras som att Tanzania under Magufulis styre skrämde bort företagare och investerare inom hortikultursektorn på grund av höga skatter.

WPR2: Ett grundläggande antagande i denna krönika är att stater har möjlighet att facilitera och påverka förutsättningarna för företagande i sina länder och bör införa skattelättnader för att locka investerare. Detta kopplar jag till Büschers (2010) syn på anti-politics eftersom den tanzaniska staten tycks söka sig till byråkratiska lösningar på det uppfattade problemet.

WPR4: Det går att ifrågasätta huruvida den tanzaniska staten ska ha skattelättnader för företag som modell för utveckling.

4.1.3 DN3 – Investment in agriculture must be given new push 20/6-21

Sammanfattning: Suluhu Hassan har i ett uttalande bjudit in investerare från alla världens hörn att investera i Tanzania i allmänhet och i det tanzaniska jordbruket i synnerhet. Följande citat är hämtat från krönikan: "With plenty of arable land that Tanzania is endowed with, no investor wishing to direct their capital in agriculture will be denied land for investment, unless proven under the country's laws to lack qualifications.". Vidare tar texten upp att Tanzania lägger stora summor pengar på att importera basvaror såsom matlagningsolja, vetemjöl och socker vilket är varor som skulle kunna både odlas och förädlas i landet. Genom investeringar hoppas den tanzaniska regeringen att jordbruket moderniseras samt att förädlingsindustrin utvecklas vilket förhoppningsvis leder till en mindre mängd import och reducerar arbetslösheten.

WPR1: Problemet är egentligen tydligt formulerat i krönikan; Tanzania importerar stora mängder basvaror som skulle kunna odlas lokalt och orsaken till att det inte odlas i tillräckligt stor utsträckning är att det är för få utländska investerare som investerat i det tanzaniska jordbruket.

WPR2: Orsaken till 'problemet' i krönikan anses vara att jordbruket är för omodernt och lösningen på det 'omoderna' är att ta hjälp av utländska investerare som förväntas ha bättre kunskap om hur den agrara sektorn i Tanzania kan bli mer modernt och effektivt. Detta synsätt kan kopplas till anti-politics och render technical eftersom lösningen framställs som både apolitisk och teknisk.

WPR4: Att utländska investerare ska få en gräddfil in till det tanzaniska jordbruket är inte helt oproblematiskt då det inte alltid slutat väl vilket Engström (2018) och Talleh Nkobou & Ainslie (2021) påvisar i sina respektive texter. Risken finns att projekten inte besannar de mål som sätts upp och lokalbefolkningen blir lidande. Viss hänsyn tas till att investerarna ska vara seriösa vilket påvisas genom det citat som finns i sammanfattningen. Däremot är det otydligt vad som menas med "lack of qualifications".

4.1.4 DN4 - 100 days in office: Samia proves doubters wrong 28/6-21

Sammanfattning: Krönikan liknar DN1 men istället för en årssummering är det en summering av Suluhu Hassans första 100 dagar som president. Störst fokus läggs på att berömma landet för att presidentskiftet våren 2021 genomfördes smidigt utan några protester eller kuppförsök. Fokus läggs på att applådera Suluhu Hassan för hennes ekonomiska diplomati som redan ska ha lett till att investerare börjat bli intresserade av landet.

WPR1: Att investeringsklimatet är den enda verkligt stora politiska frågan som tas upp i krönikan påvisar att det upplevda 'problemet' i landet har varit en brist på investeringar.

WPR2: Att investeringar får så stort utrymme grundar sig i att det finns en stark övertygelse om att det är den bästa vägen framåt för Tanzania för att fortsätta utvecklas. I denna krönika lyfts inga lösningar

WPR4: I Tanzania finns det mängder med politiska frågor som är av intresse för en president att engagera sig i men i krönikan tas enbart investeringar och infrastruktur upp. Alternativa synsätt på FDI:er finns inte med.

4.1.5 DN5 – President Samia effort to attract investors pay off 17/8-21

Sammanfattning: DN7 tar upp hur lyckad Suluhu Hassans investeringspolitik är och att investeringar är ett fundament som ekonomier byggs på. Investeringar värda 7 triljarder tanzaniska shilling¹³ ska ha registrerats under det halvår Suluhu Hassan varit president när krönikan skrevs. I texten argumenteras det för att det är presidentens utlovade förenkling av att investera i landet som gjort att investerarna flockats till landet. Stort fokus läggs även på att skriva om vikten av en utveckling inom tillverkningsindustrin i landet så att råvaruproducenter inom exempelvis jordbruk, fiske och gruvnäring har en tillförlitlig inhemsk marknad att sälja till. Dessutom förväntas tillverkningsindustrin skapa jobb för vanliga tanzanier.

WPR1: Mängden investeringar varit för få under Magufulis styre. Dessutom anses ett problem vara att Tanzania inte är tillräckligt industrialiserat.

WPR2: Ett grundantagande i problemformuleringen är att investeringar, förenkling av byråkrati och industrialisering är det enda sätt ett land kan utvecklas på. Förenkling av byråkrati och en önskan om ökad industrialisering går hand i hand med Murray Lis definition av render technical.

WPR4: Farhågor om att de vinster som kan tänkas göras i de förväntade industrierna inte kommer tillfalla den tanzaniska allmänheten utan hamna i de utländska investerarnas fickor belyses inte i denna krönika.

¹³ Motsvarar ungefär 3 miljarder USD

4.1.6 DN6 – Kudos to govt for creating good investment climate 28/9-21

Sammanfattning: Gör tydliga kopplingar mellan utveckling, industrialisering och investeringar. Krönikan menar att investeringar krävs för att Tanzania ska utvecklas och för att investeringar ska komma måste det finnas en god infrastruktur i landet. Genom investeringar förväntas lägre spädbarnsdödlighet, längre medellivslängd och en ökad utbildningsnivå.

WPR1: 'Problemet' tycks vara att mängden investeringar är för få och det måste åtgärdas, i detta fall genom att utveckla infrastrukturen. Går att dra tydliga kopplingar till render technical.

WPR2:

WPR4: Även här finns ingen reservation för att investeringar kanske inte är det enda sätt som landet kan utvecklas.

4.1.7 DN7 – Borrowing shrewdly important for Tanzania 23/12-21

Sammanfattning: Texten handlar om att den tanzaniska regeringen sjösatt flera stora infrastrukturprojekt varav det ena är byggandet av järnvägsspår mellan Dar es-Salaam och Makutopora som beräknas kosta 4,41 triljarder tanzaniska shilling¹⁴. För att finansiera projektet har Tanzania lånat pengarna från bland annat Sverige och Danmark. Suluhu Hassan menar att lånet är nödvändigt så att projektet blir klart i tid och kan börja generera inkomster så att lånet kan börja betalas tillbaka. Järnvägen förväntas stimulera ekonomin och öka integrationen i Östafrika.

WPR1: 'Problemet' som beskrivs i krönikan är att Tanzania inte har tillräckligt med kapital för att själva bygga järnvägen och att det finns en bristande infrastruktur i landet som hämmar ekonomisk utveckling.

WPR2: Ett grundantagande är att utvecklad infrastruktur leder till ekonomisk tillväxt vilket är ett vanligt exempel på render technical.

WPR4: Krönikan tar inte upp att stora lån och skulder kan skada ekonomier och litar blint på att järnvägsprojektet kommer gå med vinst direkt efter invigningen så att lånet kan betalas tillbaka.

4.1.8 DN8 – Why we should embrace integration spirit 30/12-21

Sammanfattning: DN5 är en uppmaning till det tanzaniska folket att omfamna Demokratiska republiken Kongos ansökan om att gå med i Östafrikanska gemenskapen (EAC) eftersom det kommer gynna den ekonomiska utvecklingen och interregional handel.

¹⁴ Motsvarar ungefär 1,9 miljarder USD

WPR1: Ett av problemen tycks vara att det skett för lite interregional handel i Östafrika och att den ekonomiska tillväxten har blivit lidande på grund av detta.

WPR2: Ett grundantagande tycks vara att ekonomisk tillväxt är vad som kommer utveckla hela Östafrika. Render technical är ett användbart analytiskt verktyg då det finns en tro på att förändrad byråkrati i regionen kommer bidra till ekonomisk utveckling.

WPR4: Frågor kring hur exempelvis gruvarbetare och jordbrukare i de östafrikanska länderna kommer gynnas av att DRK går med i EAC lämnas obesvarade.

4.1.9 DN9 – TZ envoys abroad must protect country's image 19/1-22

Sammanfattning: DN4 handlar om att Tanzanias premiärminister Kassim Majaliwa uppmanar Tanzanias ambassadörer att prioritera investeringar och handel i sina uppdrag utomlands. Suluhu Hassan nämns inte i denna krönika men eftersom Tanzanias premiärminister enligt artikel 52 3 § i Tanzanias konstitution ska följa presidentens order så kan det antas att Suluhu Hassan står bakom Majaliwas order till ambassadörerna.

WPR1: Även i denna krönika tycks det som att för lite handel och för få FDI:er är 'problemet'.

WPR2: En grundläggande syn tycks vara att FDI:er är den enda vägen framåt för Tanzania. Anti-politics där den tanzaniska staten vill ha en kommersiellt driven utveckling tycks utgöra grunden till problemanalysen.

WPR4: Perspektiv som belyser en mer FDI-kritisk synvinkel saknas.

4.1.10 DN10 – Kudos Samia for pursuing economic diplomacy 16/2-22

Sammanfattning: I DN10 beskrivs det hur Tanzania har utmaningar vad gäller landets fortsatta ekonomiska utveckling. Suluhu Hassan ska personligen ha bjudit in utländska investerare. "The Tanzanian leader invited potential investors to explore world-class opportunities in the East African nation in livestock, agriculture, energy, mining and other sectors.". Krönikan skriver även hur Tanzania tack vare Suluhu Hassans politik har ökat mängden inkomna investeringsförslag som värderas till totalt 3,75 miljarder USD.

WPR1: Återigen är det närmast övertydligt hur Suluhu Hassan ser FDI:er som vägen framåt för Tanzania vilket indikerar att 'problemet' i Tanzania har varit för få FDI:er.

WPR2: Finns en grundläggande tanke om att FDI:er är vad som ska hjälpa Tanzania ta nästa steg vilket är en tanke som grundar sig i Büschers (2010) anti-politics där

staten tycks fransäga sig rollen som utvecklingssamordnare och lämnar över ansvaret på privata företag.

WPR4: Något som är tydligt i Magufulis kritik mot FDI är att han ansåg att rikedom försvann från Tanzania vilket manifesterades då exempelvis Acacia Mining ska ha underrapporterat hur stora mängder mineralsand de egentligen exporterade (Jacobs & Hundsbaek Pedersen 2018). Denna kritik mot FDI:er och hur den tanzaniska staten ska undvika liknande problem i framtiden tas inte upp.

4.1.11 DN11 – Samia's efforts to brand TZ should be supported 23/2-22

Sammanfattning: DN11 tar upp att Suluhu Hassan i mitten av februari 2022 besökte Frankrike och Belgien där ska hon bland annat ska ha marknadsfört Tanzania som ett bra land att investera i för den franska och belgiska privata sektorn. Det skrivs även om att Tanzania gått över till att bli ett medelinkomstland och att planen framöver är att öka industrialiseringsgraden för att fortsätta utvecklas.

WPR1: Återigen gestaltas problemet som en brist på utländska investeringar. Dessutom tillkommer här en bild av att Tanzania inte är tillräckligt industrialiserat.

WPR2: Ett grundantagande i DN11 tycks vara att industrialisering är vad som ska lyfta landet och en stark tilltro till tekniska lösningar vilket kopplar till render technical.

WPR4: Något som lämnas som 'oproblematiskt' och obesvarat är hur Tanzania ska tillgodogöra sig de vinster som de utländska investerarna förväntas göra i landet.

4.1.12 DN12 – A legacy in just one year 20/3-22

Sammanfattning: Texten sammanfattar Suluhu Hassans första år som president där stort fokus läggs på hennes uppöppnande av ekonomin och hyllar henne för att ha spelat in en dokumentär kallad *Tanzania: Royal Tour* som hade premiär i slutet av april 2022. Dokumentären ska enligt krönikan marknadsföra Tanzania utifrån aspekter såsom turism, natur, kultur, konst och investeringsmöjligheter. Vidare skrivs det att Suluhu Hassans administration lyckats skapa ett "friendly" [sic] skattesystem, reducerat byråkratin angående arbetstillstånd och förenklat processen att godkänna investeringsprojekt.

WPR1: Det som tas upp i texten antyder, enligt Bacchis (2009) frågeanalys, att Suluhu Hassan ansett att Tanzania inte varit tillräckligt öppna gentemot omvärlden och har avskräckt investerare från att komma till Tanzania då byråkratin varit för snårig. 'Problemet' i Tanzania är alltså att för få utländska investerare är aktiva i landet.

WPR2: Krönikan påvisar tydligt tankegods om att ekonomisk tillväxt och ekonomisk öppenhet är av godo och en nyckelfaktor till att landet ska kunna fortsätta utvecklas.

WPR4: Vad som kan tyckas frapperande är att krönikan är så enhälligt positivt inställd till den nya, mer öppna ekonomiska politik som Suluhu Hassan tycks föra in landet på. De perspektiv som Magufulis resursnationalism byggde på tas inte upp alls.

4.1.13 DN13 – Strong ties with the US is the way forward 17/4-22

Sammanfattning: I DN13 skrivs det om att Suluhu Hassan vid krönikans författande (17 april 2022) är i USA för att marknadsföra Tanzania som ett gynnsamt land att investera i, särskilt nu när Suluhu Hassan har genomfört flera reformer som ämnar förbättra investeringsklimatet. Bland de reformer som nämns är den så kallade Tanzania Private Sector Act som inom en snar framtid ska bli officiell och förväntas skapa ett än bättre investeringsklimat i Tanzania. USA:s vicepresident Kamala Harris ska ha avslöjat att Suluhu Hassans besök i USA har genererat investeringar i Tanzania värda 1 miljard USD.

WPR1: 'Problemet' representeras i denna krönika återigen som att det funnits för få investeringar i landet och att Tanzania varit stängt för omvärlden under Magufulis styre vilket gjort att landet inte utvecklats i den grad som hade varit möjlig.

WPR2: Antaganden om att ekonomisk öppenhet och inblandning i världsekonomin är av godo för Tanzania genomsyrar krönikan. Det antagande som grundar sig i att landet inte utvecklats på grund av en komplicerad byråkrati kan kopplas till Murray Lis render technical.

WPR4: Perspektiv som belyser att Tanzania kan klara sig utan amerikansk inblandning finns inte med och det beskrivs som självklart att den enda vägen framåt för Tanzania är med utländskt kapital.

4.1.14 DN14 – Bravo private sector in seeing essence of working with state 26/4-22

Sammanfattning: Texten behandlar den privata sektorns, påstådda, viktiga roll i Tanzanias fortsatta utveckling. Fokuserar främst på mindre inhemska företagare och beskriver hur de i utvecklingsländer, enligt ledarkrönikan, skapar 90% av alla jobb och genererar 80% av staternas skatteinkomster. En aspekt som tas upp är hur den tanzaniska regeringen försöker göra den informella sektorn i landet mer formell genom att utfärda ID-kort åt småskaliga handlare och anvisa dem till särskilda platser där de får bedriva sin verksamhet. En förhoppning är att denna formalisering av den informella sektorn är att det ska öka skatteintäkterna.

WPR1: 'Problemet' som representeras i texten är att staten aktivt måste arbeta för att facilitera och formalisera den privata sektorn så att den fortsätter utvecklas och kan på så sätt skapa större skatteintäkter åt staten och minska fattigdom.

WPR2: En grund till den representation av 'problemet' som presenteras i texten är antagandet att investeringar, oavsett om de är utländska eller inhemska, är en viktig nyckel till utveckling. Detta kopplar jag till Thorsen och Lies definition av nyliberalism då de menar att syftet med staten är att skydda privat och kommersiellt ägande. Denna syn på statens roll återspeglas i krönikan.

WPR4: Kritik som tar upp svårigheterna och riskerna med att formalisera en informell sektor tas inte upp.

4.2 Vidare analys och diskussion

I denna uppsats frågar jag mig om Suluhu Hassans politik är nyliberal. I följande avsnitt presenterar jag min sammanfattande analys av de svar som Bacchis frågor gav mig i WPR-analysen av de 14 ledarkrönikorna och jämför dem mot dels Thorsen och Lies (2006) definition av nyliberalism, dels begreppen anti-politics och render technical (Büscher 2010; Murray Li 2007).

De svar på *WPR1* jag fick fram visar enhälligt att en brist på investeringar anses vara ett problem i Tanzania och ett huvudsakligt hinder för utveckling. Eftersom fråga 1 i Bacchis analysverktyg är en definierande fråga (Bacchi 2009) kommer jag inte diskutera den något vidare. Det som bör påpekas är att den syn på 'problemet' som presenteras i krönikorna representerar en nyliberal diskurs.

Vad gäller *WPR2* är Suluhu Hassans idéer kring hur Tanzania ska utvecklas även dessa nyliberala. *DN11*, som handlar om att staten infört skattelättnader inom hortikulturindustrin för att locka tillbaka investerare, är ett tydligt exempel på hur den tanzaniska staten under Suluhu Hassans ledning agerar faciliterande för den privata sektorn. En av grundvalarna i nyliberalism är enligt Thorsen och Lie (2006)

att statens främsta roll är att skydda privat och framförallt kommersiell egendom. Vad som skett med skattelättnaderna inom hortikulturindustrin i Tanzania är ett tydligt exempel på nyliberal politik och anti-politics då staten ämnar göra det enklare för företag att vistas i Tanzania. Svaren på WPR2 visar vidare att det finns en grundmurad politisk tro på frihandel, FDI och ekonomisk tillväxt vilket genomsyrar nästan alla ledarkrönikor. Att försöka få politiskt stöd inom utvecklings- och biståndsarbete genom att framställa lösningarna som apolitiska kallas *anti-politics*, vilket enligt Büscher (2010) är en integrerad del av nyliberalismen.

Ytterligare en aspekt av anti-politics som Büscher (2010) tar upp är kommodifiering av människor och kultur. I exempelvis DN12 skrivs det om att Suluhu Hassan spelat in dokumentären Tanzania Royal Tour som bland annat marknadsför den tanzaniska kulturen så att turister ska vilja komma till Tanzania. I trailern för dokumentären¹⁵ syns män i traditionell utstyrsel som bor i en liten by genomföra en dans framför kameran. I enlighet med Büschers (2010) definition av anti-politics och nyliberalism är denna kommodifiering av kultur ett vanligt särdrag inom en nyliberal diskurs.

Förutom det investeringsvänliga betydande som finns i krönikorna återges det även i ett uttalande på Tanzania Investment Centres (TIC)¹⁶ hemsida:

The head of state is walking the talk by creating good environment of doing business for both local and foreign investors. Cracking down corruption systems, ensure smooth and quick clearing of consignments at the port and other entry and exit points have been among major issues that President Samia's government is working on closely. The President has always reiterated that the doors are always open for both local and foreign investors who wish to establish and develop businesses in the country. (Tanzania Investment Centre 2022)

Talleh Nkobou och Ainslie (2021) skriver att TIC företräder en sorts *laissez-faire*¹⁷-ekonomi och myndigheten fokuserar på att öka mängden FDI:er, höja jordbrukarnas inkomster, skapa arbetstillfällen, samt implementering och överföring av teknologi. När Magufuli blev president 2015 uppfattade delar av befolkningen i Tanzania att TIC gynnade mäktiga och korrupta investerare som bryter de löften som givits om investeringar (ibid). För att försöka blidka sina väljare valde Magufuli att under sitt presidentskap inte samarbeta särskilt mycket med TIC och ville minska beroendet av FDI:er (ibid), detta för att vinna röster hos den del av befolkningen som uttryckt sitt ogillade mot TIC. Ställs Suluhu Hassans uttalande på TIC:s hemsida idag i kontrast mot hur Magufuli såg på TIC och FDI:er är det tydligt att Suluhu Hassans politik skiljer sig stort mot Magufulis. I sammanfattningen av DN3 har jag lyft ut ett citat från krönikan där det menas att

¹⁵ 0:38 <https://www.youtube.com/watch?v=tUV5vxlHtqc>

¹⁶ En tanzanisk myndighet med uppdrag att marknadsföra, och bistå företag med, investeringar i landet. <https://www.tic.go.tz/>

¹⁷ Franska som betyder ungefär 'låt gå'. Förknippas främst med liberala ekonomier och frihandel.

alla investerare ska vara ”kvalificerade” så en viss tveksamhet gentemot investerare finns trots allt i Suluhu Hassans regering. Däremot är det enda gången denna typ av reservationer finns och det står inte heller inom vilka parametrar investerare ska bedömas i någon av de analyserade krönikorna.

I en rapport från EUBG (2022) listas ett antal problemområden som europeiska företag anser vara försvårande för att bedriva verksamhet i Tanzania. Bland annat ansåg 94% av företagen i undersökningen att skattesystemet var ett hinder, 89% ansåg att politiken angående investeringar var ett hinder, 88% ansåg att handelsregleringar var ett hinder, 85% ansåg att infrastrukturpolicyer var ett hinder och 83% ansåg att makroekonomisk instabilitet var ett hinder. Jämförs detta mot vad som tas upp i ledarkrönikorna så är det nästan ordagrant vad Suluhu Hassan sägs vilja åtgärda med sin politik. Om de aspekter som europeiska företag uppfattar som problematiska åtgärdas av Suluhu Hassans administration kan det antas att detta leder till att mängden FDI:er ökar i Tanzania.

Ett centralt antagande i många av de analyserade krönikorna är att FDI:er per automatik leder till socio-ekonomisk utveckling och fattigdomsminskning. Hansen och Rand (2006) som undersöker relationen mellan FDI och BNP i 31 utvecklingsländer mellan 1970–2000 visar att det finns ett samband mellan utländska direktinvesteringar och ekonomisk tillväxt. Däremot presenterar Chowdhury och Mavrotas (2006) en artikel i samma tidskrift som pekar på att det inte finns något kausalt samband mellan en ökning av BNP och FDI i Chile, Thailand och Malaysia. Chowdhury och Mavrotas menar vidare att huruvida det mottagande landet kan tillgodogöra sig vinster från FDI:er beror på variabler såsom infrastruktur, governance, institutioner, lagar, informations- och kommunikationsteknik, skattesystem och framförallt det mottagande landets humankapital. Ett alltför smalt fokus på FDI:er som motor för socioekonomisk utveckling kan också ifrågasättas. Exempelvis visar de Vylder (2013) menar att god hälsa, bra nutrition och utbildning hos befolkningar är viktiga katalysatorer för ekonomisk tillväxt. Ställs detta mot vad som tas upp i de 14 ledarkrönikorna så tycks den tanzaniska regeringen fokusera på en del av variablerna, framförallt infrastruktur, lagar och skattesystem. Därför saknas det en analys av hur landets humankapital ska utvecklas för att FDI:erna faktiskt ska leverera de effekter som utlovas. Humankapital definieras enligt Världsbanken (u.å.) utifrån de kunskaper, färdigheter och hälsa som individer tillskansar sig under sin livstid. Samma organisation rangordnar även världens länder utifrån parametrar som berör humankapital där Tanzania får poängen 0,4¹⁸, vilket är i paritet med de flesta andra länder i Afrika söder om Sahara (Världsbanken 2020b). Huruvida Tanzania kommer kunna tillgodogöra sig FDI:erna och få investerare att stanna kvar i landet återstår att se, men tydligt är att de perspektiv som Chowdhury och Mavrotas (2006) samt de Vylder (2013) tar upp i sina respektive texter utelämnas i ledarkrönikorna.

¹⁸ Skala 0 till 1.

Jag använde mig av *render technical* i analysen av krönikorna och det är ett återkommande tankegods, inte minst kring hur Suluhu Hassan tänker sig att jordbruket ska utvecklas. Återkommande i ledarkrönikorna, exempelvis *DN2*, *DN3*, *DN5* är att det finns en stark tilltro just tekniska lösningar. Denna bild bekräftas i tre nyhetsartiklar från Daily News med mer detaljerade utsagor angående hur den tanzaniska regeringen tänker att jordbruket ska utvecklas. Bland annat nämns det att regeringen vill gå från en hög grad av självhushållningsjordbruk till att öka kommersialiseringsgraden (Mwakyusa 2022a). För att uppnå detta listas en rad lösningar i de tre artiklarna; statliga jordbruks- och produktionsrådgivare har fått motorcyklar för att kunna transportera sig själva till jordbrukarna och scanners för att analysera jordar (Mwakyusa 2022b), sänka räntan för jordbrukare som söker/sökt lån hos banker (Mbashiru 2022) och bygga förvaringslokaler för jordbruksprodukter (Mwakyusa 2022b). Alla dessa lösningar bygger på ett tekniskt synsätt på hur jordbruk kan utvecklas som kopplar tydligt till Murray Lis (2007) definition av *render technical*. Dessutom vill regeringen etablera fler tillväxtkorridorer för jordbruk (Agricultural Growth Corridor/AGC) (Mwakyusa 2022b). Målet med dessa jordbrukskorridorer är att skapa hubbar och nav för infrastruktur, teknologi, investeringar och massproduktion av jordbruksprodukter så att den stora potential som finns i afrikanskt jordbruk realiseras (Byiers et al 2016). I en av artiklarna finns följande mening formulerad: ”Mr Bashe¹⁹ reasoned that production of food and cash crops in far-flung areas is not productive since it does not benefit from economies of scale compared to mass production in nearby concentrated areas.” (Mwakyusa 2022b). Även här ser jag en tendens till *render technical* i Suluhu Hassans administration och med utgångspunkt i *WPR4* finns inga kritiska röster representerade. I en utredning från Byiers et al (2016) om tillväxtkorridorer för jordbruk lyfts vissa delar kritiken:

[...]critics point to risks of land and water grabbing and negative effects of corridor development on natural resources and livelihoods, particularly in the contexts of weak institutions and unclear or unenforced land and resource rights. Price effects will create winners and losers in the short and long-term. (Byiers et al 2016: 4)

På samma tema lyfter Nijbroek och Andelman (2016) upp att det finns ett växande ifrågasättande kring AGC:ers potentiellt negativa effekter både socialt och miljömässigt. Dessa perspektiv lyfts inte vare sig i ledarkrönikorna eller i nyhetsartiklarna. Det finns en tydlig tendens till *render technical* som är en viktig del av den nyliberala diskursen (Murray Li 2007).

¹⁹ Jordbruksminister Hussein Bashe.

5. Svar på frågeställning

Målet med denna uppsats är att besvara frågeställningen 'förespråkar president Samia Suluhu Hassan en nyliberal investeringspolitik i Tanzania?'. Med utgångspunkt i den WPR-analys jag utfört och den definition av nyliberalism jag använt är svaret att ja, Suluhu Hassan bedriver en nyliberal investeringspolitik. Det finns en grundmurad tilltro till ekonomisk tillväxt, FDI:er, tekniska lösningar och byråkratiska lösningar. Allt detta kännetecknar en nyliberal politik utifrån de definitioner jag använt mig av (Thorsen och Lie 2006; Büscher 2010; Murray Li 2007).

Eftersom Suluhu Hassan endast har suttit som president i ett drygt år återstår det dock att se huruvida den förespråkade nyliberala politiken ger utslag. Mot bakgrund av Magufulis resursnationalism är det ett anmärkningsvärt ideologiskt och ekonomiskt skifte som skett i Tanzania under Suluhu Hassans presidentskap.

Referenser

- Bacchi, Carol (2009). *Analysing Policy: What's the problem represented to be?*. French Forest: Pearson Australia
- Büscher, Bram (2010). Anti-Politics as Political Strategy: Neoliberalism and Transfrontier Conservation in Southern Africa. *Development and Change*. Volym 41 (1). Sidor 29–51.
- Byiers, Bruce; Bizzotto Molina, Paulina; Engel, Paul (2016). Agricultural Growth Corridors. *Independent Science and Partnership Council of the CGIAR*. <https://ecdpm.org/wp-content/uploads/Agricultural-Growth-Corridors-CGIAR-ECDPM-March-2016.pdf>
- Chowdhury, Abdur; Mavrotas, George (2006). FDI and Growth: What Causes What? *World Economy*. Volym 29 (1). Sidor 9–19. DOI: 10.1111/j.1467-9701.2006.00755.x
- Coulson, Andrew (2013). *Tanzania: A Political Economy*. 2: a utgåvan. Oxford: Oxford University Press
- de Vylder, Stefan (2013). *Utvecklingens drivkrafter*. Ny omarbetad upplaga. Stockholm: Forum Syd. ISBN: 978-91-89542-62-4
- Elia, Emmanuel (2018). Media coverage of climate change information by the Tanzania Guardian and Daily News in 2015. *Information Development*. Volym 35 (4). Sidor 535–550. DOI: 10.1177/02666666918770712
- Engström, Linda (2018). *Development Delayed: exploring the failure of large-scale agricultural investment in Tanzania to deliver promised outcomes*. Uppsala: Institutionen för stad och land. ISSN: 1652–6880
- European Business Group Tanzania (2022). *EU investment in Tanzania. How European investment contributes to industrialisation and development in Tanzania*. https://www.eeas.europa.eu/delegations/tanzania/european-investment-tanzania-how-european-investment-contributes-1_en [Hämtad 2022-03-31]
- Escobar, Arturo (1995). *Encountering Development: The Making and Unmaking of the Third World*. New Jersey: Princeton University Press.
- Ferguson, James (1994). *The Anti-Politics Machine. 'Development', Depoliticization, and Bureaucratic Power in Lesotho*. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press.
- Hansen, Henrik; Rand, John (2006). On the Causal Link Between FDI and Growth in Developing Countries. *World Economy*. Volym 29 (1). Sidor 21-41. DOI: 10.1111/j.1467-9701.2006.00756.x
- Jacob, Thabit; Pedersen Hundsbaek, Rasmus (2018). New resource nationalism? Continuity and change in Tanzania's extractive industries. *The Extractive*

- Industries and Society*. Volym 5 (2). Sidor 287–292. DOI: 10.1016/j.exis.2018.02.001
- Murray Li, Tania (2007). *The Will to Improve*. North Carolina: Duke University Press
- Nijbroek, Ravic P; Andelman, Sandy J (2016) Regional suitability for agricultural intensification: a spatial analysis of the Southern Agricultural Growth Corridor of Tanzania. *International Journal of Agricultural Sustainability*. Volym 14 (2). Sidor 231-247, DOI: 10.1080/14735903.2015.1071548
- Nyerere, Julius K (1977). The Arusha Declaration Ten Years After. *African Review*. Volym 7 (2). Sidor 1–34.
https://journals.co.za/doi/pdf/10.10520/AJA00020117_202
- O’Gorman, Melanie (2012). Why the CCM won’t lose: the roots of single-party dominance in Tanzania. *Journal of Contemporary African Studies*. Volym 30 (2). Sidor 313-333. DOI: 10.1080/02589001.2012.669566
- Talleh Nkobou, Atenchong; Ainslie, Andrew (2021). ‘Developmental nationalism?’ Political trust and the politics of large-scale land investment in Magufuli’s Tanzania. *Journal of Eastern African Studies*. Volym 15 (3). Sidor 378-399. DOI: 10.1080/17531055.2021.1951944
- Tanzanias konstitution. Artikel 52 3 §
- Thorsen, Dag Einar; Lie, Amund (2006). *What is neoliberalism*. Oslo: University of Oslo, department of political science, Manuscript
- Venugopal, Rajesh (2015). Neoliberalism as concept. *Economy and Society*. Volym 44 (2). Sidor 165–187. DOI: 10.1080/03085147.2015.1013356

Elektroniska källor

- Anami, Luke; Mutambo, Aggrey (2021). Come all ye who are loaded: Samia’s offer to investors abroad. *The East African*.
<https://www.theeastafrican.co.ke/tea/news/east-africa/come-all-ye-who-are-loaded-samia-s-offer-to-investors-abroad-3562152> [Hämtad 2022-04-11]
- British Broadcasting Corporation (2021). John Magufuli: Tanzania’s president dies aged 61 after Covid rumours. *BBC*. 18 mars. <https://www.bbc.com/news/world-africa-56437852> [Hämtad 2022-04-04]
- Mbashiru, Katere (2022). Samia envisions agric growth. *Daily News*. 5 april.
<https://dailynews.co.tz/news/2022-04-05624bdd7bf1b15.aspx> [Hämtad 2022-05-16]
- Minde, Nicodemus (2020). *How Magufuli has steered Tanzania down the road of an authoritarian one-party state*. The Conversation.
<https://theconversation.com/how-magufuli-has-steered-tanzania-down-the-road-of-an-authoritarian-one-party-state-149760> [Hämtad 2022-04-08]
- Mwakyusa, Alvar (2022a). Banks commit to support govt’s grand farming plan. *Daily News*. 5 april. <https://dailynews.co.tz/news/2022-04-05624be6d455f37.aspx> [Hämtad 2022-05-16]

- Mwakyusa, Alvar (2022b). Agricultural growth corridors in offing. *Daily News*. 5 april.
<https://dailynews.co.tz/news/2022-04-05624be0ca7c5a8.aspx> [Hämtad 2022-05-16]
- Tanzania Investment Centre (2022). *Her Excellence. President Samia Suluhu Hassan Bid her Commitment to Support Tanzania Private Sector*.
<http://www.tic.go.tz/presidentMessage> [Hämtad 2022-04-07]
- The Citizen (2022). *EU investors laud moves to improve business climate in Tanzania*.
<https://www.thecitizen.co.tz/tanzania/news/national/eu-investors-laud-moves-to-improve-business-climate-in-tanzania-3766420> [Hämtad 2022-04-04]
- The Observatory of Economic Complexity (2020). *Tanzania*.
<https://oec.world/en/profile/country/tza> [Hämtad 2022-04-06]
- Världsbanken (2021). *Tanzania*. <https://data.worldbank.org/country/tanzania> [Hämtad 2022-04-07]
- Världsbanken (2020a). *Tanzania-Foreign direct investment*.
<https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.WD.GD.ZS?locations=TZ>
 [Hämtad 2022-04-11]
- Världsbanken (2020b). *Human Capital Index (HCI) – Tanzania*.
<https://data.worldbank.org/indicator/HD.HCI.OVRL?locations=TZ&view=map&year=2020> [Hämtad 2022-05-16]
- Världsbanken (u.å.). *About The Human Capital Project*.
<https://www.worldbank.org/en/publication/human-capital/brief/about-hcp>
 [Hämtad 2022-05-16]

Tack

Ett stort tack till min handledare Linda som med stor passion och ämneskunskaper bidragit enormt till denna uppsats.

Ett stort tack och förlåt till min sambo Lina som varit stöttande även i de stunder där skrivkrampen varit som störst och ångesten pyst ur öronen.

Bilaga 1

Bilaga 1. Sammanställning av de ledarkrönikor som analyseras.

Artikelkod:	Datum för publicering:	Titel:	Länk:	Datum för bearbetning:
DN1	2021-04-18	Kudos to govt for boosting foreign investment	https://www.dailynews.co.tz/news/2021-04-17607afde959339.aspx	2022-05-02
DN2	2021-06-14	VAT exemption on cold rooms must spur horticulture industry growth	https://www.dailynews.co.tz/news/2021-06-1360c62182a9550.aspx	2022-05-02
DN3	2021-06-20	Investment in agriculture must be given new push	https://www.dailynews.co.tz/news/2021-06-1960ce0691b8cbf.aspx	2022-05-02
DN4	2021-06-28	100 days in office: Samia	https://www.dailynews.co.tz/news/2021-06-2860d97926d2c4e.aspx	2022-05-01

		proves doubters wrong		
DN5	2021-08-17	Kudos to govt for creating good investment climate	https://www.dailynews.co.tz/news/2021-08-16611a8e54b9862.aspx	2022-05-01
DN6	2021-09-28	President Samia effort to attract investors pay off	https://www.dailynews.co.tz/news/2021-09-286153053eeaeaa.aspx	2022-05-01
DN7	2021-12-23	Why we should embrace integration spirit	https://www.dailynews.co.tz/news/2021-12-2361c45d15a0dd8.aspx	2022-04-29
DN8	2021-12-30	Borrowing shrewdly important for Tanzania	https://www.dailynews.co.tz/news/2021-12-3061cd4f5838355.aspx	2022-05-01
DN9	2022-01-19	TZ envoys abroad must protect country's image	https://www.dailynews.co.tz/news/2022-01-1961e7d6503ee09.aspx	2022-04-29
DN10	2022-02-16	Kudos Samia for pursuing economy	https://www.dailynews.co.tz/news/2022-02-15620bb8b017418.aspx	2022-04-28

		c diploma cy		
DN11	2022-02-23	Samia's efforts to brand TZ should be supported	https://www.dailynews.co.tz/news/2022-02-226214e29f3fc2d.aspx	2022-04-28
DN12	2022-03-20	A legacy in just one year	https://www.dailynews.co.tz/news/2022-03-206236fbc8ca422.aspx	2022-04-28
DN13	2022-04-17	Stronger ties with US is the way forward	https://www.dailynews.co.tz/news/2022-04-16625af880a86a7.aspx	2022-05-03
DN14	2022-04-26	Bravo private sector in seeing essence of working with state	https://www.dailynews.co.tz/news/2022-04-26626804084acdb.aspx	2022-05-03

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i **JA**, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i **NEJ**, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Även om du inte publicerar fulltexten kommer den arkiveras digitalt. Om fler än en person har skrivit arbetet gäller krysset för samtliga författare. Läs om SLU:s publiceringsavtal här:

- <https://www.slu.se/site/bibliotek/publicera-och-analysera/registrera-och-publicera/avtal-for-publicering/>.

☒ JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

☐ NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.